

Lublin, 3.02.2015 r.

dr hab. Artur Myna

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

**Recenzja pracy doktorskiej mgr Dariusza Zawady
pt. „Walory użytkowe miasta a jego konkurencyjność”**

Praca doktorska Dariusza Zawady pt. „Walory użytkowe miasta a jego konkurencyjność” składa się z 246 stron tekstu, w którym zamieszczono 90 tabel i 49 rysunków, bibliografii oraz wykazów tabel i rysunków. Bibliografia zawiera odniesienia do artykułów i dokumentów zamieszczonych na 46 stronach internetowych oraz 143 pozycje literatury, wśród których nie ma prac w językach obcych.

Ocena merytoryczna – ranga problemu, cele pracy i hipotezy badawcze

W pracy doktorskiej magistra Dariusza Zawady podjęto aktualny, niezwykle ważny problem relatywnie niskiej atrakcyjności i konkurencyjności miast. Regres bazy ekonomicznej, kapitałochłonne progi rozwojowe i chaos w zagospodarowaniu przestrzeni miejskiej negatywnie wpływają na jakość życia mieszkańców miast. W terminologii C. Tiebout „głosują oni nogami”, przenosząc się z miast na obszary podmiejskie (suburbanizacja). Migracje ludności z miast mają charakter selektywny i dotyczą na ogół ludzi w średnim wieku, wykształconych, przedsiębiorczych, posiadających relatywnie wysoki status materialny. Selektywne migracje zmniejszają walory miast w zakresie kapitału ludzkiego i bazy podatkowej. W miastach następuje zatem segregacja społeczna, przy czym szczególnie nią zagrożone są pozbawione funkcji ekonomicznych i zdegradowane obszary centralne. Z kolei na obszarach podmiejskich, żywiołowe i chaotyczne procesy suburbanizacji stanowią uwarunkowanie ekologicznych, społecznych, ekonomicznych i funkcjonalnych konfliktów przestrzennych. Społeczeństwo ponosi ogromne koszty budowy od podstaw (często w „szczerym polu”) kapitałochłonnych urządzeń infrastruktury technicznej i społecznej, a mieszkańcy obszarów podmiejskich ponoszą koszty społeczne dojazdów do pracy lub obiektów usługowych, które zlokalizowane są w miastach. Czasochłonne przejazdy powodują, iż brakuje im czasu na pełnienie ról społecznych.

Poprawa walorów użytkowych, poziomu życia oraz konkurencyjności miast, stanowią główne wyzwania dla władz lokalnych. Długofalowe prognozy wskazują bowiem na pogłębienie wyludniania się miast, w tym ośrodków średniej wielkości, które są przedmiotem pracy doktorskiej magistra Dariusza Zawady. Autor w niewystarczającym stopniu uzasadnił wybór problemu badawczego. W pracy skoncentrował się na walorach użytkowych kształtujących konkurencyjność miasta. Autor w sposób dojrzały określił główny cel pracy jako „przedstawienie związków pomiędzy walorami użytkowymi i konkurencyjnością miasta” (s. 8), umiejętnie wiążąc go z tytułem rozprawy. Drugim celem pracy, którego nie sformułowano wprost w jej wstępie, było porównanie konkurencyjności wybranych miast województwa dolnośląskiego przy wykorzystaniu mierników obiektywnych oraz na podstawie subiektywnych opinii mieszkańców. We wstępie Autor postawił hipotezę badawczą, którą odniósł do głównego celu pracy: „Walory użytkowe miasta decydują o jego konkurencyjności”. Sformułował również trzy hipotezy szczegółowe dotyczące obszarów gospodarczego, społecznego i przestrzenno-ekologicznego, tworzonych w oparciu o walory użytkowe miasta i stanowiących czynniki wzrostu konkurencyjności.

Ocena metody

Badaniu poddano cztery miasta średniej wielkości: Bolesławiec, Dzierżonów, Oleśnicę i Świdnicę, przy czym Autor pracy nie uzasadnił wyboru *case studies*. Metody i techniki badawcze, które wykorzystano podczas przygotowania pracy, odnoszą się do: gromadzenia, porządkowania i analizy materiałów źródłowych (definiowania, mierzenia czy klasyfikowania zjawisk) oraz prezentacji wyników. Autor wykonał terenowe badania ankietowe i uzyskał subiektywne opinie mieszkańców na temat walorów użytkowych badanych miast. W każdym z miast badaniom ankietowym poddano po 100 losowo dobranych osób (duże próby), co stanowi mocną stroną badań terenowych. W pracy przedstawiono zamieszczone w ankiecie 32 pytania, przy czym respondenci oceniali walory użytkowe badanych miast posługując się metodą punktową.

Autor przeprowadził także badania pośrednie przy wykorzystaniu informacji statystycznych z „Banku Danych Lokalnych”. Poddał analizie uwarunkowania rozwoju i walory użytkowe badanych miast posługując się liczbami bezwzględными (zakłady opieki zdrowotnej, szkoły czy przedszkola, oddziały czy miejsca w przedszkolach - tabele 12, 13 i 14), a niekiedy wskaźnikami. Autor pominął aspekt funkcjonowania tego typu obiektów, nie biorąc na przykład pod uwagę liczby dzieci uczęszczających do przedszkoli w stosunku do

liczby dzieci w wieku przedszkolnym ogółem (tego typu wskaźnik odzwierciedla dostępność do przedszkoli i udział dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym, co stanowi ważniejszą informację niż liczba miejsc w przedszkolach).

W badaniach pośrednich Autor zebrał dane statystyczne, które określił jako stymulanty i destymulanty oraz uporządkował w ośmiu grupach walorów użytkowych, chociaż nie analizował współczynników korelacji pomiędzy zmiennymi objaśniającymi. Następnie znormalizował cechy różniące się mianami oraz zamienił destymulanty na stymulanty. W końcu posłużył się miarami konkurencyjności miasta w wyróżnionych ośmiu grupach walorów oraz syntetycznymi wskaźnikami konkurencyjności, a także współczynnikiem konkurencyjności jako relacją pomiędzy dochodami miasta w przeliczeniu na 1 mieszkańca i wydatkami w przeliczeniu na 1 mieszkańca.

Badane zjawiska przedstawiono na tle literatury przedmiotu, którą poddano krytycznej analizie. Graficzną ilustracją osiągniętych wyników stanowią diagramy. Autor mógł przedstawić konkurencyjność miast pod względem typów ich walorów użytkowych przy zastosowaniu na przykład typogramów, których kształt odzwierciedla określony typ zjawiska. Zamieszczone w pracy diagramy stanowią jednak bardziej wyrazisty sposób prezentacji wyników niż tabele.

Ocena wyników

Praca tworzy spójną, logiczną całość, złożoną z dwóch rozdziałów teoretycznych i dwóch empirycznych. W części teoretycznej Autor przedstawił wielowymiarowość i złożoność miasta, jako: organizmu, drzewa, spółki, sieci i klastra. Przez miasto rozumie się „zespół zabudowań”, „skupienie ludzi”, miejsce „wymiany ludzi, idei i towarów”, „wielopokoleniową wspólnotę mieszkańców”, „wytwór cywilizacji” czy „zjawisko przestrzenne”. Własne definicje Autora stanowią wartość dodaną pracy: na przykład pojęcia miasta jako „megamarketu” (s. 17), miasta (s. 19) czy konkurencyjności (s. 30). Według Autora miasto stanowi system składający się z powiązanych ze sobą elementów (sieć, klaster), które podlegają zmianom w czasie, przy czym wspólne elementy walorów użytkowych tworzą rdzeń konkurencyjności miasta. Autor wskazał, iż miasto może mieć różne charakterystyki, parametry, zasady budowy czy funkcje, a zatem analiza miasta ma charakter całościowy, dynamiczny, interdyscyplinarny. Stwierdzenie, że konkurencyjność miasta oznacza zdolność do wytwarzania walorów użytkowych powtórzono kilkakrotnie (na przykład s. 31 i 33). W podstawach teoretycznych oprócz teorii bazy ekonomicznej miasta

warto byłoby przedstawić teorię ośrodków centralnych W. Christallera dotyczącą funkcji miast. W celach i sposobach zarządzania miastem Autor mógł odnieść się do typologii tego typu celów prezentowanych w literaturze.

Terminologia, którą zastosowano w pracy jest poprawna. Autor ukazał różnice pomiędzy pojęciami atrakcyjności i konkurencyjności miasta, która wiąże się z rywalizacją. Pojęcia konkurencji i konkurencyjności, jako słowa kluczowe, przedstawione są w ujęciu Portera czy Krugmana. Konkurencja odnosi się głównie do podmiotów gospodarczych: ich zdolności do wytwarzania, sprzedawania oraz zarabiania (wąskie rozumienie konkurencji). Przez konkurencyjne miasto rozumie się zatem ośrodek skupiający konkurencyjne podmioty gospodarcze, które rywalizują ze sobą produktywnością, kosztami czy jakością i innowacyjnością produktów. Według Autora pracy w szerokim rozumieniu konkurencja dotyczy także jednostek terytorialnych, na przykład regionów czy miast, które rywalizują o inwestycje podmiotów gospodarczych, turystów, mieszkańców (w tym studentów). Konkurencyjność oznacza także zdolność do zaspokajania potrzeb mieszkańców. Autor mógł szerzej odnieść się do teoretycznych podstaw konkurencji jednostek terytorialnych (na przykład model piramidy konkurencyjności Martina, a także modele takich badaczy, jak: Tiebout, Oates, Schwabb czy Wolkoff). W punkcie na temat marketingu terytorialnego warto byłoby szerzej omówić neoklasyczną teorię efektów zewnętrznych Marshalla, do której Autor pośrednio odniósł się na stronie 245. Źródłem korzyści zewnętrznych i narzędziem marketingu terytorialnego jest bowiem infrastruktura, jeden z przedmiotów analizy w pracy. Mocną stroną pracy stanowi synteza zagadnień teoretycznych konkurencyjności miasta.

W teoretycznej części pracy, stanowiącej krytyczny przegląd literatury, Autor niekiedy stosował podejście normatywne, wskazując jak powinno być (na przykład strona 62). Sformułowania normatywne można było zamieścić w końcowej części pracy.

W empirycznej części pracy na podstawie własnych tabel i spostrzeżeń magister Dariusz Zawada wskazał na różnice i podobieństwa w gospodarce czy też demografii badanych miast. Przedstawił jednak przyrost naturalny i saldo migracji w liczbach bezwzględnych (w analizie miast różniących się istotnie liczbą mieszkańców, Świdnica i prawie dwa razy mniejszy Dzierżoniów, należy ukazywać zjawiska w przeliczeniu na 1 tys. mieszkańców). W obszarze przestrzenno-ekologicznym porównanie miast ograniczono do wskaźników dynamiki zjawisk (tabela 10 na stronie 134). Autor nie przedstawił na przykład wskaźnika dostępności do kanalizacji - udziału ludności korzystającej z sieci kanalizacyjnej w ogólnej liczbie ludności danego miasta (także tabela 15).

Autor zgromadził i uporządkował materiał źródłowy, który poddał analizom i syntezom. W punkcie stanowiącym syntezę empirycznej części pracy porównał badane miasta pod względem ich walorów użytkowych i konkurencyjności oraz określił zależności pomiędzy walorami użytkowymi miasta. Przedstawił syntezę (wskaźnik sumaryczny) konkurencyjności miast i zweryfikował hipotezę, że walory użytkowe miasta decydowały o konkurencyjności. Spostrzeżenia, które Autor pracy sformułował na podstawie analiz tabel, są niekiedy zbyt szczegółowe. Na przykład, pod tabelami 41, 47 i 50 powtórzono kolejność w rankingu miast dla 2006 r. i 2010 r., przy czym w obu latach na danym obszarze była ona identyczna (zamiast dwóch zdań wystarczy więc stwierdzenie, że kolejność miast była taka sama w 2006 i 2010 roku). Z kolei na stronach 210-218 analizowano zjawiska oddzielnie dla każdego roku (zamiast dokonać syntezy).

W pracy porównano działania priorytetowe, które określono na podstawie badań ankietowych (jest to najciekawsza część pracy) i badań pośrednich (tabele 87, 88, 89, 90 na stronach 239-242). Praca magistra Dariusza Zawady ma zatem wymiar praktyczny, gdyż ukazuje kolejność działań zmierzających do poprawy walorów użytkowych badanych miast i ich konkurencyjności (tabele 84 i 85 na stronach 236-237 i tabela 86 na stronach 238-239). Na podstawie wyników badań ankietowych można stwierdzić, że jeżeli miasto nie ma bazy ekonomicznej, a jego mieszkańcy nie wykonują atrakcyjnej pracy (ranga walorów gospodarczych), inne walory, nawet jeśli są wysokie, prawdopodobnie nie będą ani przyciągać, ani nie zatrzymają młodych, wykształconych mieszkańców.

Mocną stroną pracy stanowią uzupełniające się badania terenowe i pośrednie, przy czym ich synteza przedstawiona w formie analizy SWOT na dwunastu stronach jest zbyt szczegółowa i mało przejrzysta. Brakuje także porównania miast pod względem subiektywnej oceny ich walorów użytkowych (strony 218-222). Główne powiązania między walorami użytkowymi i konkurencyjnością miast przedstawiono w zakończeniu pracy. Nie porównano tam także wyników subiektywnych ocen mieszkańców z obiektywnymi wskaźnikami walorów użytkowych miast. W zakończeniu podkreślono fakt, iż wyniki pracy stanowią potwierdzenie sformułowanych we wstępie hipotez. Nie ma tam również odniesienia wyników własnych badań empirycznych do teorii naukowych i wyników innych badaczy. Innymi słowy, praca zawiera wnioski, lecz pominięto w niej dyskusję.

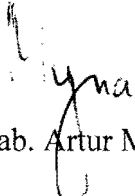
Ocena formalna

Praca magistra Dariusza Zawady jest na ogół poprawna pod względem stylistycznym, chociaż zbyt często występują w niej równoważniki zdań, pozbawione orzeczenia (na przykład na stronach 16, 19, 30, 35, 45 czy 56). Autor niekiedy używa niefortunnych sformułowań, na przykład „osób umiarkowanych” (s. 188). Tytuły niektórych tabel są zbyt długie i niejasne: „Konkurencyjność wskaźników (czy miasta ?) i...” (tabele 27, 30, 33, 36, 39, 42, 45, 48). Autor zbyt często stosuje skróty, których nie powinna zawierać rozprawa naukowa. Rysunki 29 i 30 powinny zostać rozszerzone w pionie (są nieczytelne wskutek nakładania się krzywych). W tabeli 25 powinno być „liczba osób prowadzących działalność gospodarczą” zamiast „liczba osób”.

Konkluzja

Rozprawa doktorska magistra Dariusza Zawady stanowi pracę naukową o walorach empirycznych i teoretycznych. Autor osiągnął cele pracy: porównał walory użytkowe i konkurencyjność badanych miast według miar obiektywnych i subiektywnych opinii mieszkańców oraz określił związki pomiędzy walorami użytkowymi miast i ich konkurencyjnością. Zweryfikował zatem hipotezę główną i hipotezy szczegółowe. Pomimo niedociągnięć i uwag krytycznych, które mają na celu wskazanie kierunków doskonalenia warsztatu naukowego Autora, praca stanowi wartościowy wkład w rozpoznaniu problemu konkurencyjności miast.

Podsumowując, praca doktorska Dariusza Zawady spełnia wymogi określone w art. 13 ust. 1 Ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki i może być dopuszczona do kolejnych etapów postępowania o nadanie stopnia doktora nauk ekonomicznych w dziedzinie nauk ekonomicznych w dyscyplinie ekonomia.

dr hab. Artur Myna